

J A A R V E R S L A G 2009

Het Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving (DSTS), opgericht in 1988 door de Nederlandse dominicanen, is een centrum voor theologisch onderzoek, naast de van kerken en overheid afhankelijke theologische instellingen. Krachtens haar statuten stelt de stichting zich ten doel een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een eigentijdse theologie in West-Europese context. Nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen vormen hierbij steeds het uitgangspunt. Het DSTS tracht dit doel te bereiken door het verrichten van onderzoek en het verspreiden van de resultaten daarvan ten behoeve van een in religie en zingevingsvragen geïnteresseerd publiek.

Dominicaans Studiecentrum voor Theologie en Samenleving

Jaarverslag 2009

Post- en bezoekadres:

DSTS/Project W!J
Nieuwe Herengracht 18
1018 DP Amsterdam
Tel.: 020-6235721
E-mail: secretariaat@nieuwwij.nl
www.dsts.nl
www.nieuwwij.nl

DSTS
Erasmusgebouw 17.28
Erasmusplein 1
Postbus 9103
6500 HD Nijmegen

Inhoud

Woord vooraf

- 1. Het onderzoeksprogramma 2009-2013**
- 2. Project W!J**
 - 2.1 De multimediale website Nieuwwij.nl
 - 2.2 Ontmoetingsbijeenkomsten Echte Welvaart
 - 2.3 Financiën
- 3. Boekpresentatie W!J-land**
- 4. Multimediaal materiaal voor het onderwijs**
- 5. Overige activiteiten**
- 6. Afzonderlijke bijdragen van de stafleden**
 - 6.1 Publicaties
 - 6.2 Publicaties op Nieuwwij.nl
 - 6.3 Lezingen en presentaties
 - 6.4 Gastcolleges
 - 6.5 Media
 - 6.6 Lidmaatschappen en werkgroepen
 - 6.7 Besturen, redacties en adviesgroepen
- 7. Contacten met dominicaanse instellingen**
- 8. Staf en Bestuur**
 - 8.1 Staf en directie
 - 8.2 Het bestuur
- 9. Tot slot**

Woord vooraf

In 2009 ging het nieuwe onderzoeksprogramma *Op zoek naar een nieuw wij* van start. De coördinatie was in handen van dr. Jonneke Bekkenkamp, docente voor kunst-, religie- en cultuurwetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam. Acht onderzoekers gaan op zoek naar oude en nieuwe wij-vormen. In gezamenlijke onderzoeksbijeenkomsten wisselen zij hun inzichten uit, bespreken zij elkaars onderzoeksresultaten en zoeken zij naar lijnen die in het kader van dit interdisciplinaire onderzoek tot nieuwe vormen van gemeenschap zouden kunnen leiden. De resultaten van het eerste onderzoeksjaar zijn na te lezen in het boek dat in mei 2010 zal verschijnen bij uitgeverij Parthenon.

Behalve de onderzoekers was er nog een groep mensen namens het DSTS op zoek naar een nieuw wij in Nederland: de medewerkers van de multimediale website www.nieuwwij.nl. Dit onderdeel van het W!J-project, dat door het Ministerie van VROM/WWI werd gefinancierd, stond onder leiding van de directeur van het DSTS. Twaalf mensen, freelancers en vrijwilligers, verleenden hun medewerking aan dit nieuwe website-project dat in het najaar van 2009 door de *European Society for Education and Communication* in Wenen met een *Seal of Approval* werd beloond. Inmiddels vinden 15.000 unieke bezoekers per maand hun weg naar Nieuwwij.nl en worden de gefilmde en geschreven bijdragen ook door andere sites overgenomen, waardoor een brede verspreiding van het W!J gedachtegoed plaatsvindt.

Naast een verslag van deze hoofdactiviteiten treft u in dit jaaroverzicht ook andere activiteiten aan die door de medewerkers van het DSTS werden uitgevoerd. Zo zijn er eerste stappen gezet om het multimediale materiaal op Reliflex.nl en Nieuwwij.nl geschikt te maken voor het onderwijs. Op 5 juni 2009 vond tijdens een feestelijke bijeenkomst op het Corvershof de presentatie van het boek *W!J-land. Voorbij de bindingsangst* plaats. Medewerking werd verleend door Ingrid Wender - één van de 'Bloeiende Maagden' - en columnist/publicist Mohammed Benzakour. Het eerste exemplaar werd overhandigd aan Bas Heijne.

In het land en in de media mocht het DSTS zich in 2009 met project W!J over veel belangstelling verheugen. We blikken terug op een enerverend jaar en hopen dat de filosofie van W!J zich ook in 2010 verder zal verspreiden.

Manuela Kalsky
Amsterdam/Nijmegen, april 2010

1. Het onderzoeksprogramma 2009-2013

Het onderzoeksprogramma 'Op zoek naar een nieuw wij in Nederland' is gerelateerd aan project W!J. Net als de multimediale website www.nieuwwij.nl richt ook het onderzoek zich op het overbruggen van de wij/zij tegenstellingen in Nederland: verlichten versus gelovigen; autochtonen versus allochtonen, etc. Wat is nodig om een 'nieuw wij' te vinden dat niet berust op uitsluiting maar dat er in slaagt om alle Nederlanders een thuisgevoel te geven?

Een groep onderzoekers, afkomstig uit verschillende disciplines, werkt op freelance basis aan het onderzoek naar verschillende 'wij-vormen'. De deelonderzoeken richten zich op:

Stilte-wij

'Op stilteretraite'. *Verbonden in gedeeld gemis?* (Joris Verheijen)

Geen gemeenschap zonder verhalen. Maar hoe diverser de bevolking, hoe minder gemeenschappelijk de verhalen worden. Wat als we samen stil zijn? Joris Verheijen, zelf een geregelde deelnemer aan stilteretraites, onderzoekt de mogelijkheid van een pure gemeenschap, waarin stilte de rol vervult van een universele taal.

Familie-wij

'Liefdesbaby's'. *Verbeeldingen van de interculturele familie* (Inez van der Spek)

Op zoek naar verbeeldingen van het hedendaagse gezin, dat immers allang geen solide hoeksteen van de samenleving meer is, stuitte Inez van der Spek op de roman *De langverwachte* van Abdelkader Benali, en de Berlijnse televisiecomedy TÜRKISCH FÜR ANFÄNGER, een nieuwe vorm van familie-wij. Multiculturele komedies die een krachtig alternatief vormen voor de verhalen over het zogenaamde multiculturele drama.

Citaten-wij

'We doen het nu weer samen'. *Loesje en de kunst van het citeren* (Jonneke Bekkenkamp)

Wij is ook een kwestie van taal. En van verhalen. Van verhalen die je deelt en van een taal waarin je elkaar begrijpt. Jonneke Bekkenkamp onderzoekt de verschillende wijzen waarop mensen 'wij' zeggen. Wat zijn de verhalen, woorden, beelden en stijlfiguren die het woord 'wij' ijkken? En tekenen zich in de betekenis van wij-woorden contouren van te onderscheiden levensbeschouwingen af? In dat kader zal ook onderzoek verricht worden naar de tekstselecties van gebruikers van de Inspiratie Kit. Zijn daar patronen in te ontdekken en zo ja, zijn die tekenend voor de desbetreffende visies op gemeenschap?

Speel(s)-wij

'Theater als wij-water'. *De eredienst van de Bloeiende Maagden* (Kees de Groot)

Kees de Groot doet onderzoek naar tijdelijke vormen van gemeenschap bij events, culturele manifestaties en theatervoorstellingen. Soms worden hierbij de grenzen met het religieuze veld opgezocht, overschreden, of vervloeien ze. Dan lijkt een dergelijke bijeenkomst net een kerkdienst. Hoe serieus is het meegaan in het spelen met 'heilige' rituelen, verbeeldingen en expressies? Wat verandert er wanneer de scheiding tussen performers en publiek wordt opgeheven? Wat betekent het om mee te bewegen, mee te zingen - deel te zijn van een 'gemeenschap' die kennelijk iets te vieren, te herdenken of te eren heeft? Wordt hier een nieuw wij gevormd of aangesproken?

Werk-wij

'Tussen ziel en zakelijkheid'. *Zingeving op de Zuidas* (Cissy Pater & Doric Houthoff)

Steeds vaker worden kritische vragen gesteld bij de zakelijkheid van het moderne leven. Met

name voor de nieuwe generatie, de generatie y, moet werk ook aansluiten bij hun waarden en levensdoelen. Er is behoefte aan bezinning. We komen terug op de doorgesloten individualisering, het grote graaien en het ik-denken. Aan de Zuidas van Amsterdam, het zakenhart van Nederland, waar grote banken, advocatenkantoren en multinationals hun hoofdkantoor hebben, wil de Thomaskerk met het initiatief 'Zingeving op de Zuidas' een plek bieden waar de snelle jongens en meisjes in maatpakken met zingeving bezig kunnen zijn. Elke middag is er een lunchpauze stiltedienst en in de bijbelklas ("Bijbelen voor beginners") discussiëren jonge advocaten, bankiers en accountants over de betekenis van bijbelverhalen. Er ontstaat een nieuw werk-wij.

Migranten-wij

'Suryoyo in Twente'. Het wij van een migrantengemeenschap (Kees den Biesen)

Kees den Biesen doet onderzoek naar de Suryoyo gemeenschap, een gemeenschap van ongeveer 15.000 christelijke migranten uit Turkije, Syrië, Libanon en Irak. Hij onderzoekt hun verschillende wij-vormen. Ze vormen een migranten-wij, hebben een eigen kerkgemeenschap, spreken een eigen taal en leven met hechte familiebanden; allemaal wij's die min of meer gesloten zijn. Of zet die gedachte ons op het verkeerde been?

Paulus-wij

'Zoals immers het lichaam één is'. De inspiratie van Paulus (Andre Lascaris)

Het beeld dat het meest gebruikt wordt voor een samenleving, voor een 'wij', is het 'lichaam'. Wie maakt deel uit van dit lichaam, en wie niet? De apostel Paulus laat zien dat het mogelijk is dit beeld te gebruiken zonder iemand uit te sluiten. Hij geeft een positieve en inspirerende uitleg van de samenleving als lichaam: het beeld waarin de zwakkeren, de zondebokken het middelpunt van een nieuw wij worden.

Kerkelijk-wij

'De opmars van evangelicalen in de protestantse gemeente'. Reden tot strijd of kansen tot verrijking? (Hanneke Arts-Honselaar)

Hanneke Arts-Honselaar doet onderzoek naar de invloeden van evangelicale stromingen binnen de PKN. In het onderzoek wordt ingezoomd op de vragen die deze invloeden oproepen voor de geloofsopvatting van de protestantse geloofsgemeenschap, de geloofsbeleving en de geloofsverkondiging. Naar aanleiding van een concrete casus wordt onderzoek gedaan naar de mogelijkheden voor een nieuw kerkelijk wij.

In 2009 kwam de onderzoeksgroep negen maal bijeen onder leiding van Jonneke Bekkenkamp, die door het DSTS bestuur voor de leiding van het onderzoeksgedeelte in 2009 aangetrokken werd. In het begin werd in de *seminars* gewerkt aan het vinden van een gemeenschappelijk theoretisch kader. Om de beurt presenteerden de verschillende onderzoekers hun eigen deelonderzoek. Er werden gasten van buiten uitgenodigd die vanuit hun vakgebied en expertise feedback gaven. Gasten tot nu toe waren Janny Leenders (ervaringsdeskundig commentaar bij een documentaire over Betondorp, een wijk in Amsterdam die vanuit grote idealen is gebouwd); Willem Schinkel (socioloog, Erasmus Universiteit) en Marc de Kesel (filosoof, Religiestudies Radboud Universiteit). Verder namen aan de onderzoeksbijeenkomsten Manuela Kalsky, Nico Schreurs en Marleen Rensen (UvA) deel.

In 2009 waren vijf stagiaires bij het onderzoek betrokken, drie studenten Informatica (voor de Inspiratiekit) en twee studenten van de Universiteit van Humanistiek.

De informatica studenten Robert Kooij, Tyrone de Vriesde en Hans van 't Woud zijn vanuit informatica begeleid door Valentin Jijkoun en vanuit het W!J onderzoek door Evelijn Jebbink

en Jonneke Bekkenkamp. Ze hebben een meetinstrument ontwikkeld om websites te onderzoeken op 'wij-woorden'. Dit instrument wordt nu ingezet voor het doorzoeken van de site op de thema's van de maand. In 2010 zal deze tool verder worden ontwikkeld om gebruikt te kunnen worden bij de analyse van meerdere voor het onderzoek relevante omvangrijke tekstbestanden/websites. Als link tussen de informaticagroep en de onderzoekers is Rob Slot aangetrokken als vrijwilliger. Tevens is hij ook ICT-assistent voor project W!J.

De studenten van de Universiteit voor Humanistiek, Evert van As en Thomas van Kempen zijn in de periode tot en met mei begeleid door Evelijn Jebbink en Jonneke Bekkenkamp. Sinds juni heeft Cissy Pater de begeleiding overgenomen. Samen werkten zij aan de ontwikkeling van de Inspiratiekit (IK) op de W!J website. Evert van As is tevens betrokken bij het onderzoek van Hanneke Arts-Honselaar en Thomas van Kempen bij het onderzoek van Doric Houthoff. De stage van Evert van As liep tot eind december 2009. Thomas van Kempen heeft zijn werk in september 2009 afgerond.

Op het personele vlak valt te melden dat Evelijn Jebbink (onderzoeksondersteuning) en Doric Houthoff (onderzoeker) een fulltime baan elders hebben aanvaard. Cissy Pater, sociologe en reeds betrokken bij Project W!J, is hen opgevolgd.

De beoogde koppeling aan de site verloopt, los van het beoogde deelonderzoek naar het wij van W!J (in 2010 af te ronden door Jonneke Bekkenkamp), via participatie in de brede redactie (Jonneke Bekkenkamp en Cissy Pater), en via het inrichten van de Inspiratie Kit (in het onderzoeksvoorstel: het inspiratie paspoort). Bij elk maandthema op Nieuwwij.nl zijn passende citaten te vinden in de Inspiratiekit. Bezoekers kunnen zo zelf hun inspiratiepaspoort samenstellen en/of citaten insturen die hen aanspreken. In het voorjaar van 2010 zal een nieuw onderdeel voor de onderzoeksgroep op de website Nieuwwij.nl worden gebouwd. Eveneens verschijnt in het voorjaar van 2010 de eerste boekpublicatie van deze onderzoeksgroep onder de (voorlopige) titel: *Hoe ik W!J word. Nieuwe vormen van verbondenheid*. Het W!J-onderzoek is 'werk in uitvoering', dat zich over meerdere jaren en publicaties uitstrekt.

2. Project W!J

2.1 De multimediale website www.nieuwwij.nl

Naast het onderzoeksprogramma geeft het DSTS ook uitvoering aan de multimediale website Nieuwwij.nl. De site werd door de firma Mangrove in Rotterdam gebouwd en op 1 december 2008 tijdens de startconferentie van project W!J in Den Bosch gelanceerd. In het DSTS-jaarverslag 2008 werd hierover nader bericht. De site en de daaraan gekoppelde ontmoetingsbijeenkomsten (zie 2.2) werden in 2009 door het Ministerie van VROM/WWI gefinancierd. Evenals het onderzoeksproject staat ook de site in dienst van het overbruggen van de wij/zij-tegenstellingen in Nederland. Hoe kan het gemeenschapsgevoel tussen mensen met verschillende religieuze en levensbeschouwelijke achtergronden versterkt worden, zonder daarbij de onderlinge diversiteit uit het oog te verliezen? Wat is ervoor nodig dat alle burgers in Nederland niet alleen vreedzaam maar ook plezierig met elkaar kunnen samenleven? Op deze vragen wordt met behulp van maandthema's naar antwoorden gezocht.

Verschillen in levensbeschouwelijk en cultureel-maatschappelijk opzicht worden op de website benoemd en in beeld gebracht. Niet alleen de discussie over een nieuw wij zal hierdoor worden bevorderd, maar ook de participatie van burgers in Nederland aan het tot

stand komen hiervan. Het zelfoplossend vermogen van mensen zal worden versterkt door middel van informatie en communicatie. De website biedt aan de bezoekers de mogelijkheid om op elk onderdeel te reageren en met elkaar in discussie te gaan. Het 'servicegedeelte' op de website informeert over projecten rondom dialoog-religie-samenleving en moedigt mensen aan zelf initiatief te ontplooiën.

Verschillen onder ogen zien en tegelijk naar onderlinge verbindingen zoeken is het beoogde doel van project W!J. Ruimte geven aan diversiteit is daarbij het uitgangspunt, waarbij bewust ruimte wordt geboden aan controversiële visies en meningen. Voorbij de bindingsangst en met een open vizier op zoek gaan naar een én-én benadering in plaats van óf-óf! Voor een kort overzicht van project W!J zie de trailer op www.nieuwwij.nl. Binnen vijf minuten wordt hierin een goed overzicht van project W!J geboden.

Manuela Kalsky geeft als directeur en hoofdredacteur leiding aan dit deel van Project W!J. Greco Idema bekleedt de functie van eindredacteur. Daaromheen zijn ongeveer tien mensen parttime aan het werk als redacteurs, makers van de hoofdfilm en de Generation Y video's, columnisten, interviewers en medewerkers voor de administratie. Een dynamisch en overwegend uit jonge mensen bestaand team dat vormgeeft aan het experiment Nieuwwij.nl op het internet.

In 2009 koos de redactie voor de volgende thema's:

December 2008: Respect
Januari 2009: Opvoeding
Februari 2009: Eten
Maart 2009: Emancipatie
April 2009: Angst
Mei 2009: Hoop
Juni 2009: Thuis voelen
Juli en augustus (zomer) 2009: Reizen
September 2009: Zorg
Oktober 2009: Leiderschap
November 2009: Spiritualiteit
December 2009: Lotsverbondenheid

De maandthema's werden op verschillende manieren nader uitgediept en op de site vervolgens aangeboden als video, podcast, column, interview, opinie, verdieping, artikelen, etc. Het belangrijkste gedeelte op de site vormen de drie video's:

- de hoofdfilm (hierin staat meestal een project centraal dat reeds vorm geeft aan een 'nieuw wij in Nederland')
- de video van Generation Y (deze video wordt door en voor jongeren gemaakt en vult het maandthema vanuit hun visie in)
- 'In gesprek met' (hierin wordt op een toegankelijke manier het maandthema uitgediept in gesprek met een deskundige)

De vijf best bekeken 'hoofdfilms' in 2009 zijn:

1. Manon Ossevoort en haar reis op de tractor (1470x)
2. Dag van respect deel 1 (711x)
3. Moslimvaders doen opvoedcursus deel 1 (666x)
4. Naar Santiago de Compostela (625x)
5. De voedselbank (600x)

De vijf best bekeken Generation Y-video's in 2009 zijn:

1. Thuis op het woonwagenkamp (10.183x)
2. Blik op je roots (1.736x)
3. De atheïst (1.094x)
4. Jonge idealisten (715x)
5. Palestijnse kwestie (673x)

De vijf best bekeken 'In gesprek met'-video's in 2009 zijn:

1. Rabbijn Soetendorp (699x)
2. Jan Michiel Otto deel 1 (658x)
3. Sharda Roelsma Somer (468x)
4. Paul van der Velde (449x)
5. Else-Marie van den Eerenbeemt (432x)

Alle op de site aanwezige onderdelen zijn van een registratiesysteem voorzien, waardoor het bezoekersaantal op de eigen site per onderdeel gemeten kan worden. In het kader van dit jaarverslag voert het te ver hier verder op in te gaan, maar bovenstaande cijfers geven een idee van het bereik op de eigen site. Het daadwerkelijke aantal ligt vele malen hoger, omdat alle films van Nieuwwij ook op YouTube en andere websites te zien zijn.

Het jaar 2009 was een zeer succesvol jaar voor Nieuwwij.nl, zowel wat het aantal bezoekers als ook de uitstraling van de site betreft. Gedurende 2009 werd een bezoekersaantal van 15.000 unieke bezoekers per maand opgebouwd. Ongeveer hetzelfde aantal bezoekers wordt ook op andere sites gegenereerd, waar de content van Nieuwwij.nl eveneens geplaatst wordt. Dit heeft te maken met het breed 'wegzetten' van de gefilmde en geschreven bijdragen op andere websites en in de geschreven pers. Binnen een jaar heeft Nieuwwij zich op deze manier een duidelijke plaats in het Nederlands multimediale landschap weten te verwerven. Overall in de samenleving duikt de vraag naar een nieuw wij op; de video's en de overige bijdragen op onze site worden regelmatig op andere websites vertoond. Maar niet alleen de nieuwe media, ook de geschreven pers en maatschappelijke instellingen, zoals scholen zijn op de hoogte van dit project en vragen geregeld om materiaal, lezingen of andersoortige informatie. De eerste e-nieuwsbrief van Nieuwwij.nl werd eind januari 2009 aan ca. 150 personen verstuurd. De laatste nieuwsbrief van 2009 ging naar bijna 1000 personen. De nieuwsbrief bevat vooral links naar de content op de site en wordt tweewekelijks verstuurd. Op 12 september vond een W!J-teamdag plaats waar het succes van project W!J samen werd gevierd.

In Europees verband werd project W!J op 16 oktober 2009 in Wenen door de European Society for Education and Communication onderscheiden met een Seal of Approval, vanwege de creatieve en kwalitatief hoogstaande manier waarop educatie en communicatie met elkaar verbonden worden. De jury prees ook het feit dat er met name jonge mensen met verschillende culturele achtergronden bij het project betrokken zijn.

2.2 Ontmoetingsbijeenkomsten

Niet alleen via virtuele verbanden, maar ook via fysieke ontmoetingsbijeenkomsten, georganiseerd door Echte Welvaart, werd het gedachtegoed van W!J in 2009 verspreid. Er werden zes ontmoetingsbijeenkomsten georganiseerd, in;

- Haarlem, 23 april, thema: Interreligieuze samenwerking

- Rotterdam, 27 mei, thema: Wij zoekt Zij
- Woerden, 1 juli, thema: Hoe werk jij?
- Rotterdam, 27 mei, thema: Duurzame W!Jsheid
- Huissen, 18 november, thema: Waarden en Zorg
- Utrecht, 9 december, thema: de Toekomst.

De verslagen van de verschillende bijeenkomsten zijn te vinden op Nieuwwij.nl.

Ook de deelname aan debatten, studiedagen, symposia, interviews, lezingen en artikelen in kranten en tijdschriften droeg bij aan de bekendheid van project W!J en aan het motto W!J- verbindt de verschillen. (Zie voor nadere informatie punt 5).

2.3 Financiën

De multimediale website en de ontmoetingsbijeenkomsten van project W!J werden ook in 2009 gefinancierd door de overheid. In verband met de financiële crisis en de op de overheid afkomende bezuinigingen heeft het Ministerie van VROM het DSTS in het voorjaar van 2009 laten weten voor de financiering van het project na 2009 op zoek te moeten gaan naar medefinanciers. Op 15 september werd door Project W!J op het Corvershof te Amsterdam een fondsenbijeenkomst gehouden met het oog op een gezamenlijke financiering van het project door vermogensfondsen en overheid. Beide zouden 50% van de kosten in 2010 voor hun rekening nemen. Alhoewel de verschillende vermogensfondsen zich aan deze afspraak hebben gehouden, heeft het ministerie van VROM/WWI nog geen definitief uitsluitel gegeven over zijn aandeel in de cofinanciering van project W!J. Een definitief besluit is eind mei 2010 te verwachten.

3. Boekpresentatie W!J-land

In het voorjaar van 2009 verscheen de eerste publicatie in het kader van het W!J-project; het boek *W!J-land. Voorbij de bindingsangst*, uitgegeven door Ten Have (oplage 1500 exemplaren). In dit boek gaan Bart Brandsma (filosoof en publicist) en Manuela Kalsky (theologe en directeur DSTS/Project W!J) op zoek naar antwoorden op de vraag wat er nodig is om een ‘nieuw wij’ in Nederland te vinden. In *W!J-land* worden negen denkers en doeners die actief zijn in het publieke domein, onder wie de voorzitter van de HBO-raad Doekle Terpstra, filosoof Joep Dohmen, socioloog Willem Schinkel, antropologe Halleh Ghorashi en Trouw-columnist/ predikant Jean-Jacques Suurmond, geïnterviewd over hun visie op een ‘nieuw wij’ in Nederland. Alle geïnterviewden hebben zich laten verleiden tot een open en persoonlijk gesprek. Aan de hand van hun ervaringen schetsen zij hun spirituele en intellectuele zoektocht naar wat voor hen van waarde is en wat tegelijkertijd hun eigen wereld overstijgt met het oog op het goede leven voor allen. Bart Brandsma en Manuela Kalsky sluiten het boek af met brieven aan elkaar over hun eigen positie hierin.

Op 5 juni vond de feestelijke boekpresentatie plaats in de Gelagkamer van het Corvershof te Amsterdam. De ruim 60 aanwezigen vormden een divers gezelschap. Manuela Kalsky opende de presentatie met een introductie op het W!J-project en ging nader op het totstandkomen van het boek in. Daarna volgde een korte theatervoorstelling van Ingrid Wender van de Bloeiende

Maagden waarin aan de aanwezigen ‘de biecht’ werd afgenomen. Mohammed Benzakour las een gesproken recensie en het eerste exemplaar van *W!J-land* werd overhandigd aan publicist en columnist Bas Heijne. De gasten konden daarna onder het genot van een hapje en een drankje napraten.

4. Multimediaal materiaal voor het onderwijs

In hoeverre is het multimediale materiaal op de websites Reliflex.nl en Nieuwwij.nl geschikt voor scholen? Vanaf april 2009 deed Cissy Pater, gespecialiseerd in onderwijssociologie, hier onderzoek naar. Zij startte met een inventarisatie en beoordeling van het omvangrijke materiaal. Een van de vragen was of en in hoeverre het materiaal aansluit bij wat leerlingen op middelbare scholen moeten leren. Vanwege de brede benadering van maatschappelijke en interreligieuze thema’s sluiten de bijdragen op beide websites goed aan bij de vakken maatschappijleer, levensbeschouwing/godsdienst en het nieuwe vak maatschappijwetenschappen. Ook bleek het materiaal zeer geschikt voor burgerschapsvorming, waar alle scholen sinds kort aandacht aan moeten besteden. Het niveau van het materiaal is hoog en daarom het meest geschikt voor de bovenbouwklassen van Havo en VWO.

In mei kwam Lennart Amersfoort, student bij de opleiding Godgeleerdheid aan de Universiteit Utrecht, het onderwijsproject als stagiair versterken. Samen met Cissy Pater stelde hij een informatiemap samen met materiaal van de twee websites – een column, een opiniestuk en een cd-rom met een aantal video’s en podcasts. Met deze informatiemap en een vragenlijst bezocht hij diverse docenten. In totaal bezocht hij tien scholen, waarbij gelet werd op de verschillen in denominaties en samenstelling. Sommige scholen zaten in de steden, andere in de provincie, er waren zowel meer traditionele als ook innovatieve scholen bij betrokken. De docenten reageerden allen erg enthousiast op het aanbod van multimediaal materiaal, omdat het leerlingen erg aanspreekt, maar door uitgevers van lesmateriaal nog niet vaak wordt gebruikt. Docenten vonden vooral “het niet in hokjes denken” erg interessant. Lesboeken zijn vaak ingedeeld in hoofdstukken: Islam, Christendom, Hindoeïsme, etc. Duidelijk werd dat docenten maatschappijleer andere thema’s relevant vonden dan docenten levensbeschouwing. Lennart Amersfoort concludeerde dan ook in zijn eindverslag dat er twee lespakketten zouden moeten worden samengesteld, waarin voor het desbetreffende vak relevante modules zitten. In elk geval is er aantrekkelijk materiaal genoeg.

Voor het vervolg van het traject is advies gevraagd aan uitgeverij Wolters Noordhoff. Ook is er contact geweest met dr. Marieke van der Wal, vakdidacticus Maatschappijleer en coördinator van de lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen over de didactische en pedagogische aanpak van het geheel. Gesproken is over een mogelijke samenwerking, waarbij studenten opdrachten en toetsen ontwikkelen bij van het materiaal op Reliflex.nl en Nieuwwij.nl. In 2010 wordt dit project vervolgd.

5. Overige activiteiten

Manuela Kalsky

Manuela Kalsky nam deel aan:

- de jaarlijkse studieweek van onderzoekers Vrouwenstudies (OPP) te Ossendrecht, 5-9 januari.
- de bijeenkomst 'Duurzame ontwikkeling, tussen maakbaarheid, mondialisering en moraal' in het Museon, Den Haag, 1 april.
- de jaarlijkse kaderdag van de politie Nijmegen, 8 april.
- de conferentie 'Wrestling with God' van de ESWTR (European Society of Women in Theological Research) in Winchester, Engeland, 19-23 augustus.
- de Nexus-conferentie in Amsterdam, 6 september.
- de lancering van de *Charter for Compassion* in de Mozes en Aaronkerk in Amsterdam, 12 november.
- de uitreiking van *Erasmus EuroMedia Awards* in Wenen en nam de *Seal of Approval* voor project W!J in ontvangst, 16 oktober.
- een netwerkbijeenkomst, georganiseerd door Trouw, Amsterdam, 25 september.
- de IKON-boekpresentatie *Het Vermoeden. Gesprekken over dierbare woorden*, Amsterdam, 13 november.

André Lascaris

André Lascaris nam deel aan:

- de conferentie 'Fearful Symmetries: Religion, Co-Existence and the Secular', Londen, 8-12 juli.
- het Pax Christi seminar over het Midden-Oosten in Huissen, 7 november.
- de IKON-boekpresentatie *Het Vermoeden. Gesprekken over dierbare woorden*, Amsterdam, 13 november.

Hij werkte het laatste kwartaal van 2009 aan een studie over het Nederlandse strafrecht in het licht van het evangelie.

6. Afzonderlijke bijdragen van de stafleden

6.1 Publicaties

Manuela Kalsky

- M. Kalsky, B. Brandsma (red.), *W!J-land. Voorbij de bindingsangst*, Kampen 2009.
- M. Kalsky, 'Verbindt de verschillen', in: B. Brandsma, M. Kalsky (red.), *W!J-land, Voorbij de bindingsangst*, Kampen 2009, 125-137.
- M. Kalsky, 'Beter mét dan ín Jezus geloven. Over de relativiteit van Jezusbeelden', in: J. van Hooydonk (red.), *Jezus, de enig ware. Debat over de uniciteit van Jezus*, Zoetermeer 2009, 17-22.
- M. Kalsky and K. von Kellenbach, 'Interreligious Dialogue and the Development of a Transreligious Identity. A Correspondence', in: *Journal of the European Society of Women in Theological Research* 17 (2009), 41-58.
- M. Kalsky, 'A través de los ojos del Otro. Hacia una revisión feminista de la christología', in: *Alternativas. Revista de análisis y reflexión*

teológica 15 (Julio-Diciembre 2008) 36, Managua 2009, 77-100.

- M. Kalsky, 'Op zoek naar een nieuw wij', in: *Theologisch Debat* 6 (2009), 42-48.
- M. Kalsky, 'Tolerantie als levenshouding', in: *Vrouw en Geloof* (2009) 2, 6-19.
- M. Kalsky, 'Op zoek naar een nieuw wij' in: *Vrouw en Geloof* (2009) 2, 44-47.

André Lascaris

- A. Lascaris, 'Een oproep tot leven' in: *Kerugma* 52 (2008-2009), 62-68.
- A. Lascaris, 'Healing Europe' in: *Bulletin ET* 19 (2008), 56-61 (verscheen in 2009).
- A. Lascaris, 'Dragers van God' in: *Kerugma* 53 (2009-2010), 52-58.

6.2 Publicaties op Nieuwwij.nl

André Lascaris

Columns:

- 'Wat is er gewoner dan eten?', 3 februari.
- 'Van angst via vrees naar vrijheid', 1 april.
- 'Geen hoop zonder belofte', 4 mei.
- 'Weg met de familie', 2 juni.
- 'De mens is een reizend wezen', 1 juli.
- 'Waarom wij voor elkaar zorgen', 21 augustus.
- 'Ben je een leider in de kerk? Geniet ervan', 19 oktober.
- 'Bloeien', 2 november.
- 'Loterijen hebben religieuze wortels', 1 december.

6.3 Lezingen en presentaties

Manuela Kalsky

- Presentatie Project W!J tijdens OPP-week, Ossendrecht, 5 januari.
- Lezing 'God vandaag ter sprake brengen', Vorming en Toerusting, Doetinchem, 15 januari.
- Lezing 'Godsbeeld van Calvijn', Vrije Universiteit te Amsterdam, 17 januari.
- In gesprek met Mechteld Jansen over haar boek *Wie zijn wij dan?*, Kirchner Café i.s.m. Ignatiushuis, Amsterdam, 29 januari.
- Lezing tijdens symposium 'Toekomstige theologie' van School of Education (Windesheim) Utrecht, 30 januari.
- 'Embracing Diversity – How to live in a World of Religious Pluralism?', hoofdlezing ter afsluiting van het European Project of Interreligious Learning (EPIL 2007-2009), Armenian Catholicosate of Cilicia, Beiroet, Libanon, 12 februari.
- Lezing in serie 'Eigentijds geloven', Vereniging van Vrijzinnige Protestanten Leiden-Oegstgeest, Oegstgeest, 25 februari.
- Lezing in het kader van het thema 'Integratie' over 'Meervoudige religieuze identiteit' of 'Kunnen we in veelvoud geloven?', Oecumenisch Leerhuis Assen, 19 maart.
- Lezing 'Hoe willen W!J leven? Op zoek naar een andere levensstijl, met aandacht voor elkaar', 15-jarig bestaan Oecumenisch Initiatief Gouda, 25 maart.
- 'Jezus, de enig ware?' VolZin-symposium met prof. dr. Erik Borgman (UvT) en prof. dr. Martien Brinkman (VU) in de Boskant, Den Haag, 20 maart. (zie verslag *Tertio*, dossier: Hoe uniek is Jezus, 3 juni 2009, 8+9 en *VolZin*, 3 april 2009, 12-15.)
- Panellid tijdens de door het dagblad Trouw georganiseerde debatavond *Religie: splijtzwam of verzoener?*, debatcentrum Tumult, Utrecht, 8 april.

- Lezing ‘Hoe gaan we om met de ander?’, samen met prof. dr. Roel Fernhout (Migratiestudies RU) in Doopsgezinde-Remonstrantse kerk, Nijmegen, 15 april.
- ‘Meervoudige religieuze identiteit’ of ‘Kunnen we in veelvoud geloven?’, Augustijns centrum De Boskapel te Nijmegen, 19 mei.
- Opening en leiding boekpresentatie ‘W!J-land’. Voorbij de bindingsangst, Amsterdam, 5 juni.
- ‘Vielfalt umarmen. Frauen im interreligiösen Dialog’, Ökumenischer Frauenkongress, Evangelische Kirche Stuttgart, 16 juni.
- Podiumgesprek met Harm Dane over Project W!J tijdens PKN symposium ‘Verder dan dialoog’, Utrecht, 25 juni.
- Lezing ‘Die Dialogfähigkeit des Christentums in der pluralen Gesellschaft’, 11. Ökumenische Sommerakademie zum Thema: Den Himmel offen lassen – Der christliche Glaube in der Herausforderung des wissenschaftlichen Weltbildes, Stift Kremsmünster/ ORF/Katholisch-Theologische Privatuniversität Linz/Evangelisches Bildungswerk Oberösterreich / Ökumenischer Rat der Kirchen Österreichs, in Kremsmünster, 15-17 juli (lezing op 16 juli).
- Lezing ‘Geloven in veelvoud’ voor NPB, Woodbrookershuis, Barchem, 25 augustus.
- Lezing ‘Vernieuwende traditie / Traditie in dialoog’, Dag van de Christelijke traditie, Utrecht, 19 september.
- Lezing ter gelegenheid van het afscheid van Piet Heemskerk, bestuurslid Platform Levenbeschouwing in Kleurrijk Fryslân, Leeuwarden, 23 september.
- Presentatie en deelname aan gesprek ‘Op welke (verborgen) vragen van nu geeft christelijk geloof een antwoord?’, Jubileumdag Open Deur, Deventer, 3 oktober.
- Lezing over ‘W!J-verbint de verschillen’ in Leerhuis Harderwijk, 14 oktober.
- Lezing ‘Verbint de verschillen’ op het symposium ‘Religie in de post-seculiere samenleving’, SSR-NU, Utrecht, 17 oktober.
- Debat met prof. dr. Anton Zijderveld tijdens bijeenkomst ‘Ik wil aarden! Wortelen in een veranderende wereld’, VU podium& r.k. spiritueel centrum De Boskant, Den Haag, 26 oktober.
- Presentatie tijdens lancering website Hagar-Sarah, Hogeschool INHolland, Amstelveen, 28 oktober.
- Presentatie van project W!J tijdens bijeenkomst van Bezinningscie, (PKN Heemstede), Stichting Stem in de Stad (Haarlem) en het culturele centrum Casca (Heemstede) over interreligieuze dialoog, Heemstede, 29 oktober.
- Debat samen met Antoine Bodar en Joep de Hart o.l.v Leo Fijen (KRO) over nieuwe vormen van spiritualiteit, Maand van de Spiritualiteit, Alphen aan de Rijn, 31 oktober.
- Workshop ‘Geworteld in een nieuw wij’, Maand van de Spiritualiteit, Alphen aan de Rijn, 31 oktober.
- Spreker op symposium ‘De verbinding tussen verschillende wortels’, Maand van de Spiritualiteit, Dominicanenklooster Huissen, 5 november.
- Lezing ‘Geworteld/ontworteld: een nieuwe samenleving’, Maand van de Spiritualiteit, Mariakerk Oosterhout, 11 november.
- Lezing ‘Integratie en religie, een ongemakkelijke combinatie?’, Stadsgesprek Noord, Amsterdam, 12 november.
- Albertinumlezing ‘De toekomst van de christelijke kerken in Nederland’, Albertinumgenootschap, Nijmegen, 19 november.
- Samen met Alexander Rinnooy Kan, Mirjam Sterk en Paul van Geest een interpretatie van het verhaal van de rijke jongeling tijdens de dienst van Matthias Smalbrugge in de Protestantse Adventskerk te Aerdenhout, 29 november.

André Lascaris

- Lezing 'Overleving van de kerk', Hengelo, 15 januari.
- Lezing 'Het ambt van de kerk', Utrecht, 12 februari.
- Expert tijdens het seminar 'Publieke vergeving in postconflict contexten', Nijmegen, 20 april.
- Lezing 'Spiritualiteit in verleden en heden', Ambt Delden, Zwanenhof, 23 mei.
- Lezing 'Healing Symmetries? Paradox and the mimetic theory', Londen, 11 juli.
- Deelname forum 'dag van de spiritualiteit', Dominicanenklooster Huissen, 5 november.
- Lezing 'On conflict', Belfast, 27 november.

6.4 Gastcolleges

Manuela Kalsky

- 'Toekomst in het groot. Religie, migratie en secularisatie', Instituut voor Interdisciplinaire Studies aan de Universiteit van Amsterdam, 25 maart.

6.5 Media

Manuela Kalsky

Televisie:

- 'Glaube und Naturwissenschaft', Österreichischer Rundfunk (ORF 2) Orientierungen/ Sommerkonferenz Kremsmünster 'Den Himmel offen halten', 19 juli, (<http://religion.ORF.at/projekt03/webcast>).
- 'Vrede en conflict', uitzending digitale TV-themakanaal Spirit 24, 1 september.
- 'Nachtzoen', (Ikon), 1 oktober.

Radio:

- Interview in OBA-live over 'wat voeg ik toe aan de IKON Canon?', 8 januari.
- Interview in De zevende hemel: Hindoes zijn tolerant, andere ook? OHM - Chatney.nl, 10 januari.
- Interview met Vatican Radio n.a.v. lezing op de conferentie in Kremsmünster 'Den Himmel offen lassen' 16 juli. (Zie 6.3).

Kranten en tijdschriften:

- Medespeler in 'Het Theologisch Elftal' van dagblad *Trouw*: 'Moslims zijn net Joden' (28 januari); 'De onverwachte wending' (8 april); 'Trap niet in clichés' (22 juli); 'Meebouwen aan de hemel' (23 december).
- 'Over Paulus en de dialoog. Interview met Manuela Kalsky', in: *Kerk & Israël Onderweg*, 3 (2009), 4-5.
- 'Diversiteit is het concept van de toekomst', interview in *Doopsgezind NL*, 23 mei, 4.
- 'Flickwerk Religion', in: *Publik Forum*, 17 (2009), 38.
- 'Over de onbeheersbaarheid van het leven zelf', interview n.a.v. de film 'Antichrist' van Lars van Trier, *Trouw*, 29 oktober, 22-23.
- 'Op zoek naar een nieuw wij', interview in: *Mozaïek*, november, 9.
- 'Traditie leeft bij de gratie van verandering', in: J. van der Velden, *Kiezen voor openheid*, Vereniging van Vrijzinnige Protestanten, 11 (2009), 21-24.
- 'Van religie leer ik wat overgave betekent', interview in: *Schoolbestuur* 3 (2009), 5-7.

Internet: Nieuwwij.nl

- Manuela Kalsky was in 2009 interviewer en eindredacteur van het merendeel van de hoofdfilms en talking heads (In gesprek met ...) op Nieuwwij.nl.

André Lascaris

Kranten en tijdschriften:

- 'L'eucarestia celebrata dai laici?' in: *Missione Ogi*, januari (2009), 28-31.

6.6 Lidmaatschappen en werkgroepen

Manuela Kalsky

- Interreligious Conference of European Women Theologians (ICETH).
- European Project of Interreligious Learning (EPIL).
- Interuniversitaire Werkgroep Feminisme en Theologie (IWFT /Vrouwennetwerk Theologie).
- European Society of Women in Theological Research (ESWTR).
- Noster Dwarsverband Vrouwenstudies.
- American Academy of Religion (AAR).
- Landelijke Onderzoeksgroep Vrouwenstudies Theologie (OPP).
- VOLT (netwerk voor vrouwen in leidinggevende functies).

André Lascaris

- Girardkring, VU, Amsterdam (De Girardkring is eind 2009 een zelfstandige stichting geworden, maar vergadert nog op de VU).
- Werkgenootschap van Katholieke Theologie in Nederland.
- Europese Vereniging voor Katholieke Theologie.

6.7 Besturen, redacties en adviesgroepen

Manuela Kalsky

- Hoofdredacteur multimediale website www.nieuwwij.nl, 2008- heden.
- Lid Curatorium Nederlands Gesprek Centrum, 2003-heden.
- Bestuurslid EPIL (European Project of Interreligious Learning), Zwitserland, 2009-heden.
- Adviesgroep jaarboek ESWTR: *Feminist Approches to Interreligious Dialogue, Journal of the European Society of Women in Theological Research* 17/ 2009.
- Lid kennisnetwerk CPS-project 'Dialogica', identiteitsontwikkeling op scholen.

André Lascaris

- Concilie van de Nederlandse provincie der Dominicanen (tot 10 mei).
- Redactie boek David van Ooijen.

7. Contacten met dominicaanse instellingen

In 2009 verliepen de contacten met dominicaanse instellingen vooral via het overleg tussen DSTS- bestuur en het Dominicaans Platform Nederland (DPN). De bevoegdheden voor de financiering van de dominicaanse projecten, waar ook het DSTS onder valt, zijn door de Nederlandse Provincie der Dominicanen overgedragen aan het DPN. Contactpersonen vanuit het DPN voor het DSTS zijn Erik Borgman en Jan van Hooydonk.

Samenwerking met dominicaanse projecten vond plaats in de vorm van lezingen of door medewerking te verlenen aan andere activiteiten binnen het dominicaanse vormingswerk. Samenwerking op internationaal gebied met dominicaanse instellingen, zoals het Chenu-Instituut te Berlijn en ESPACES te Brussel, was in 2009 niet aan de orde.

8. Staf en Bestuur DSTS

8.1 Staf en directie

In 2009 bestond de staf uit:

Twee vaste stafleden:

- Dr. Manuela Kalsky, directeur (36 uur)
- Dr. André Lascaris (16 uur)

Secretariële en administratieve ondersteuning:

- Connie Boelee (8 uur; secretaresse, tot 1 september)
- Cissy Pater (8 uur secretariële ondersteuning vanaf 1 september)
- Marlies Geuns/administratiebureau T.M. Kersten (6 uur; financiële administratie)

Projectmedewerker:

- Dr. Jonneke Bekkenkamp (leiding onderzoeksprogramma)
- en zeven freelance onderzoekers (zie punt 1)

De leiding van het DSTS en de leiding van het door het ministerie van VROM gefinancierde project W!J was in handen van Manuela Kalsky. In haar functie als directeur DSTS nam zij deel aan de vergaderingen van het DSTS-bestuur, de bijeenkomsten van het DB en bijeenkomsten met het DPN. Over de voortgang van project W!J had zij regelmatig overleg met de ambtenaren van WWI.

In haar hoedanigheid als directeur van het DSTS is zij lid van de Commissie Overleg Instituten (COI) van de KNR. Samen met Pierre Humblet en Herman Teule voerde zij de onderhandelingen met de verschillende commissies binnen de KNR over het instellen van structurele financiering voor de religieuze instituten. In de zomer van 2009 is hiervoor door het DSTS een subsidieverzoek bij PIN ingediend.

8.2 Het bestuur

Samenstelling van het bestuur in 2009

- Prof. dr. Nico Schreurs (voorzitter)
- Dr. Magda Misset-van de Weg (secretaris, tot 16 september)
- Mw. Pia Wolthuis (secretaris, vanaf 1 november)
- Prof. dr. Jan Peters (penningmeester)
- Mw. Hanny de Groot-Slootman
- Drs. Ida Overdijk
- Drs. Geert van Rumund.

Het bestuur kwam vijf keer in vergadering bijeen, te Nijmegen op 2 maart en te Amsterdam op 6 mei, 30 juni, 16 september en 18 november. Voor belangrijke tussentijdse besprekingen heeft het Dagelijks Bestuur regelmatig overleg gevoerd met de directeur van het DSTS.

Belangrijke onderwerpen van besluitvorming waren de W!J-website en daarvoor aan te vragen subsidies, het onderzoek van het DSTS en de inbedding van het DSTS in de universitaire wereld.

Het bestuur heeft de directeur en de staf ondersteund bij de uitwerking van de W!J-website. Het onderzoek is vanuit het bestuur begeleid. Met de Faculteit Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit te Nijmegen is op 29 september een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Besloten is dat leden van het bestuur deelnemen aan een studieconferentie in Lublin/Polen in het najaar van 2010. Voorts heeft het bestuur ermee ingestemd dat het aantal kamers in Nijmegen is gereduceerd en het secretariaat naar Amsterdam is verplaatst. Tenslotte is overeenstemming bereikt over opvolging van Nico Schreurs door Peter Nissen als voorzitter van het bestuur.

Met het DPN is op 29 september overleg gevoerd over de hoogte en flexibilisering van de bijdragen van de Nederlandse dominicanen aan het DSTS. Tevens zijn bij die gelegenheid afspraken gemaakt over de verbetering van wederzijdse communicatie.

9. Tot slot

De drukproeven van het boek *Hoe ik W!J word. Nieuwe vormen van verbondenheid* zijn klaar en de vormgever legt de laatste hand aan het ontwerp voor de buitenkant. In de tweede helft van mei zal de bundel bij Parthenon verschijnen. Ondertussen zijn de onderzoekers bezig met de voorbereidingen van een wetenschappelijk artikel over hun onderzoeksresultaten. Dit op de wetenschappelijke wereld gerichte boek zal in 2011 verschijnen.

Project W!J gaat door en eind mei 2010 zal duidelijk worden of het Ministerie van VROM/WWI als subsidiegever betrokken blijft bij het project of dat naar nieuwe subsidiegevers op zoek moet worden gegaan.

Het onderwijsproject zal verder worden uitgewerkt en er zullen nieuwe stagiaires komen die bij het onderzoek en de website betrokken zijn.

2010 belooft opnieuw een druk jaar voor het DSTS te worden. Hopelijk wordt het ook zo succesvol als het jaar 2009.